

УДК 141.32(430)»18/19»:316.422.44
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.4>

МЕДІАТОР І ДЖЕРЕЛО ВІДЧУЖЕННЯ: ДІАЛЕКТИКА ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЛОСОФІЇ ХАННИ АРЕНДТ І КАРЛА ЯСПЕРСА

Олена Груба

*Karlsruhe Institute of Technology (KIT), PhilETAS
24 Douglas St., Karlsruhe, 76133, Germany*

Стаття присвячена аналізу філософських поглядів Ханни Арендт та Карла Ясперса на проблему відчуження, що виникає в умовах технологічного прогресу. Цей термін, широко використовуваний в екзистенціалізмі, описує стан ізоляції людини від світу, інших людей і навіть самої себе. Для Арендт та Ясперса техніка виступає одночасно медіатором між людиною і світом, та джерелом відчуження, що спонукає до певної діалектичності впливу технологій.

Карл Ясперс наголошував на тому, що технології, поступово замінюючи людську діяльність, призводять до втрати людиною своєї сутності та унікальності. Він попереджав, що якщо технології продовжуватимуть домінувати у континуумі існування–діяльність–сутність, це знищить засоби, за допомогою яких людина визначає себе. Ясперс вважав, що технології призводять до гомогенізації соціального середовища, де люди змушені підлаштовуватися під нові реалії, втрачаючи свою індивідуальність. Це особливо проявляється в умовах масової культури, де особиста свобода і унікальність піддаються загрози.

Ханна Арендт, з іншого боку, підкреслювала важливість політичної дії як основного аспекту людського існування. На її думку, технологічний прогрес призводить до відчуження від світу, тобто до втрати зв'язку з іншими людьми і навколишньою реальністю. Вона розрізняла два види відчуження: відчуження від світу, що пов'язане з втратою політичних взаємодій, і відчуження від Землі, що полягає в дистанціюванні людини від природи. Арендт вважала, що сучасна епоха характеризується домінуванням *animal laborans* – людини, що зосереджена на задоволенні базових потреб, замість політичного життя, яке сприяє розвитку людської багатоманітності.

Стаття розглядає ці підходи до проблеми техніки та відчуження, підкреслюючи їхні відмінності та спільні риси, а також робить висновок про важливість критичного осмислення ролі технологій у сучасному світі. Окремо розглядається роль атомної бомби, яка для Ясперса стала символом екзистенційної загрози, і яка спонукає до глибокого переосмислення значення науки і техніки для людства. Ханна Арендт же акцентує увагу на ролі технологій у формуванні масової культури, яка призводить до відчуження людей один від одного і від самого світу, що посилює відчуття ізоляваності і втрати значущості людського життя.

Ключові слова: відчуження, екзистенціалізм, технології, технічний прогрес, масова культура, політична дія, свобода, автентичність, *Homo faber*, *animal laborans*, *vita activa*, відчуження від світу, відчуження від Землі.

Філософія ХХ століття стикається з численними проблемами, пов'язаними з технологічним прогресом, серед яких центральне місце посідає проблема відчуження. Цей термін, широко використовуваний в екзистенціалізмі, описує стан ізоляції людини від світу, інших людей і самої себе. У контексті технологічної епохи, відчуження стає дедалі важливішим питанням. Ханна Арендт і Карл Ясперс є двома ключовими філософами, які досліджували це питання. Вони мали схожі погляди на роль техніки як посередника та джерела відчуження, але водночас їхні підходи мали і важливі відмінності. Метою цієї статті є аналіз їхніх поглядів на проблему техніки та відчуження.

У філософії екзистенціалізму відчуження (нім. *Entfremdung*, англ. *alienation*) описує розрив між внутрішнім світом індивіда та зовнішньою реальністю, що викликає почуття безглуздості, тривоги та втрати автентичності. Основне питання екзистенціалізму полягає в тому, як існування може створити свою сутність, адже згідно з цією філософською течією, *існування передує сутності*. Ця ситуація передбачає перевагу певного виду діяльності, через яку сутність, як визначення себе, витворюється у процесі щоденних дій. Таким чином, людина є ніщо інше, як серія її дій – особистого залучення до світу. Отже, діяльність виступає посередником між існуванням і сутністю, без чого ніхто не може створити власне визначення себе. Але якщо щось стороннє замінить цю діяльність, якою тоді буде доля власної сутності? Це найважча проблема, з якою Карл Ясперс зіткнувся у зв'язку з технологією.

У контексті критики капіталізму, термін «відчуження» вперше використав Карл Маркс для опису соціально-економічного відчуження, яке виникає в умовах капіталізму як наслідок експлуатації праці. За Марксом, працівник відчужений від продукту своєї праці, процесу праці та інших працівників. Замість того, щоб сприяти розвитку особистості, технологія часто зводить людину до функції, підпорядковуючи її логіці ефективності та продуктивності (Marx 2007).

За словами екзистенціалістів та прихильників цієї течії – екзистенціальний принцип надає кожній людині привілей бути творцем самого себе. Вона створює себе відповідно до своїх найкращих виборів і дій. Таким чином, зберігається право кожної людини бути унікальною. Для Ясперса «унікальність» – це вид абсолютної свободи. Технологія ж обмежує цю свободу, а отже, і право бути справжньою, автентичною особистістю. У великомасштабних організаціях праці людина починає нагадувати компонент машини. Роблячи це, технологія ставить край особистій свободі бути унікальною індивідуальністю.

Карл Ясперс бачив в технології загрозу автентичному існуванню людини. Він стверджував, що технологія починає замінювати людську діяльність, що призводить до відчуження людини від своєї сутності. Людська діяльність є необхідною для створення сутності, тому, якщо техніка замінює цю діяльність, людина ризикує втратити своє справжнє «я». Ясперс також застерігав, що технологія обмежує свободу людини, перетворюючи її на компонент машини. Усі ці речі – щастя, справжнє «я» (сутність) – можуть бути досягнуті лише через людські дії. Загроза технології, за Ясперсом, полягає в тому, що вона починає замінювати людську діяльність у континуумі існування–діяльність–сутність (*existence–activity–essence*). Якщо ми дозволимо технології це зробити, попереджає Ясперс, це знищить засоби, за допомогою яких людина визначає себе (Jaspers 2010). «Технології справді полегшують роботу. Однак, змушуючи природу працювати через посередництво (медіацію) машини, людина дистанціюється від природи» (Jaspers 2010).

Технології – явище не нове і має довгу історію, еквівалентну історії людства, так як, на відміну від тварин, людство не могло б вижити без допомоги технологій. Тим не менш, це не ставало перешкодою для свободи людини аж до кінця 18 століття. Проблема Ясперса полягає не в самій технології, а в її силі створювати **масову культуру**.

Те, як технологія створює масову культуру, є центральним питанням у тезі про відчуження Карла Ясперса, адже «масове життя – це різновид існування, зумовлений технологічним апаратом» (Verbeek 2005). Для Ясперса як і для Арндт очікувана тривалість життя, народжуваність і смертність – це перші й найважливіші аспекти людського життя, які опиняються під безпосереднім впливом науки і технологій. Внаслідок цього «розвиток технологій призвів до вибухового зростання населення, що вимагало організації суспільства як апарату, який приносить із собою певний тип соціального існування, який Ясперс назвав

масовою культурою» (Verbeek 2005). Таким чином, масова культура є побічним продуктом взаємодії між технологічним розвитком і зростанням населення, яке упродовж останніх століть було експоненціальним (Verbeek 2005). Поширення технологій у всьому світі тягне за собою наступне – суспільства піддаються однаковому процесу виробництва, розподілу та споживанню подібних товарів і послуг. Отже, маса опосередковано змушена «підлаштовуватися до нових реалій» і розвивати поступово єдину соціально-економічну систему. Процес вимушеного визначення і підлаштування себе під існуючу систему Ясперс називає «гомогенізацією соціального середовища» (Jaspers 2010).

Стандартизованість артефактів та процедур їх виготовлення Ясперс теж вважає обмежуючою силою проти вивільнення творчої енергії людини та реалізації її потенціалу.

Для Ясперса принципово новою технологічною подією екзистенціального значення є атомна бомба. «Зіткнувшись із загрозою повного знищення кидає виклик усій нашій внутрішній реальності» (Jaspers 1983). Твір «Атомна бомба і майбутнє людини» (*Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*, 1958) Ясперс написав в той час, коли ще тривала так звана «Холодна війна» між наддержавами ХХ століття Радянським Союзом і США, які прагнули до гегемонії у світовій політиці і вважається головною працею Ясперса у галузі політичної філософії.

Ясперс вважає, що думка про руйнівну спроможність атомної бомби «має проникнути в повсякденне життя кожного, як заклик до розвитку. Тут лежить реальний горизонт подій в які ми повинні потрапити. Небажання знати, саме по собі є катастрофою(...) Здобуття знань – це єдине, що може запобігти лиху». Стрімкий розвиток сучасних технологій не тільки призвів до появи атомної бомби, а й відкрив можливість піддати людство тотальному контролю та маніпуляції за допомогою технічних інструментів та пристроїв спостереження. Тому перебування в граничній ситуації (*Grenzsituation*) зараз вже не стосується окремих націй, в ній знаходиться усе людство.

І для Ясперса опис та механізми сучасної «невблаганної» реальності найкраще представлені у праці Ханни Арендт «*Totale Herrschaft*» (Джерела тоталітаризму, 1951).

Коли розірвані всі історичні зв'язки, маса людей, які втративши своє коріння, відчують себе непотрібними і покинутими. Якщо покинутість незліченної кількості людей стає нестерпно усвідомленою, то необхідно шукати нову основу, ґрунт, який би зумів усіх підтримати.

Коли всі народи, культури та держави зустрічаються на шляху до спільної долі людства (у контексті атомної бомби – долі самознищення), тоді їм потрібно щось спільне, в чому вони могли б порозумітися – універсальні права людини (Jaspers 1983).

Для Ханни Арендт питання відчуження було тісно пов'язане з політичною діяльністю. На її думку, бути людиною означає бути політичною істотою. Вона бачила загрозу у тому, що технології можуть втручатися у ці людські взаємодії, змінюючи їхню природу. Арендт також підкреслювала, що технологічний прогрес сприяв формуванню масової культури, що призвело до відчуження людей від світу, тобто втрати зв'язку з іншими людьми та навколишньою реальністю.

Чи можуть уникнути політичного виміру технології, які водночас є і продуктом людської діяльності і її оточенням? Відповідь Арендт чітка та доволі скептична стосовно агентності «речей»: «Політична дія може відбуватися лише між людьми, без посередництва речей» (Arendt 1998).

В роботах Ханни Арендт не існує єдиного, узгодженого і чіткого визначення поняття «природа» чи «екологія». Це частково пов'язано з тим, що Арендт померла у 1975 році, задовго до того, як дискусії щодо змін клімату та дебатів про стійкий розвиток.

Ханна Арент багато в чому обговорювала важливість осмислення наслідків втручання сучасної людини в земні або природні процеси. У своїх роботах, присвячених науці та технологіям, зокрема в таких працях, як «**The Human Condition**» (Стан людини, 1998 [1958]) і «**Between Past and Future**» (Між минулим і майбутнім, 2006 [1961]), Арент виражала побоювання щодо повоєнних «наук про прогрес», розвиток яких міг поставити під загрозу «викриття Землі універсальним, космічним силам, чужим для природного порядку». Основною турботою Арентд завжди був «світ». Вона зосереджувалася не стільки на самій людині чи політиці, скільки на світі як на певній феноменологічній констеляції речей (або *thing-character*), яка постає центральною темою в її політичному мисленні.

Арендт розрізняла два види відчуження: відчуження від світу та відчуження від Землі. Відчуження від світу пов'язане з втратою зв'язку з іншими людьми та політичним життям. Відчуження від Землі, в свою чергу, стосується відчуження людини від природи і навколишнього середовища.

Стан «дистанціювання», або земного відчуження, досяг кульмінації в 1957 році, через космічну місію «Sputnik». Момент, коли обидві сторони в Холодній війні досягли мимовільного ідеологічного консенсусу: замість того, щоб розглядати місію з точки зору позитивної свободи (свободи виражати «людське панування» над небом), Арентд стверджує, що обидві сторони розглядали його насамперед з точки зору негативної свободи (свободи від «ув'язнення людини на землі»). Те, що обидві сторони могли, незважаючи на своє відчуження одна від одної, висловлювати таке спільне ставлення, для Арентд було очевидним знаком того, як «відчуження від Землі» виступає набагато глибшою спільною умовою сучасного життя.

Відчуження від світу є умовою, за якої сучасні люди відчувають відчуження від «простору між» (*space in-between*), який «відділяє і пов'язує» індивідів один з одним і з природою. Це стосується місць, інституцій, законів, практик і звичаїв, де відбувається політика. Відчуження від Землі (*Earth alienation*) є умовою, за якої люди відчувають неприязнь до планети, тобто їхнє відчуження від екзистенційної умови, яка робить їх «істотами, пов'язаними із Землею». Відчуженню від світу і від Землі провокують відчуття ізоляції, самотності та нікчемності (*worldlessness*).

На противагу відомій тезі Маркса про самовідчуження, Арентд стверджує, що відмінною рисою сучасної епохи є не самовідчуження людини, а її відчуження від світу. За Арентд, це відчуження від світу відбувається як від землі у всесвіт, так і від світу у себе (Арендт, 1958:6). Відчуження від світу сталося через те, що люди почали перейматися невідомим, місцями, яких вони не бачили і де не бували, замість того, щоб турбуватися про своє сусідство і свою власну спільноту.

Внаслідок поєднання науки, технологій та капіталізму *Homo Faber* підіймається на найвищу позицію – *vita activa*, що для Арентд означає життя політичне.

На відміну від Ясперсової тиранії масової культури, (більш сучасно до свого вчителю) Ханна Арентд згадує за фундаментальний людський стан – «людська багатоманітність» (*human plurality*). Ця система визнає співіснування несумісних і непримиренних особистих світоглядів. Іншими словами, множинність по своїй суті визнає свободу індивідів бути унікальними, мати власні світогляди і стилі життя. Тому твердження Ясперса, що індивіди перебувають під абсолютною конформністю і розчиняються в масовій культурі видається надто драматизованим.

Арендт також додає, що ці види активностей та відповідні їм стани «інтимно пов'язана із найзагальнішими (універсальними) умовами існування людини; народженням

і смертю, народжуваністю та смертністю (natality and mortality)» (Arendt 1998). Їхні справи, вчинки та слова допомагають людям залишити за собою слід, що не зникає разом з ними після смерті.

Праця (labor) – це маніфестація базової поведінки. Дії, які виконуються при цьому, мотивовані лише необхідністю виживання та задоволення біологічних потреб.

Завдяки ремісничій роботі (work) «земля» (the natural earth) стає «світом» (the world). Організовані артефакти здатні «чинити опір поглинаючому життєвому процесу людей, що в ньому мешкають, і таким чином пережити їх» (Арендт, 1977, цит. за Джановер, 2011:27). Homo faber «руйнує» природу і «веде себе як господар і володар всієї землі» (Арендт, 1958:139).

Homo faber створює матеріальні речі, які можна знищити, але які призначені залишатися, навіть коли творець цих речей покидає світ. Для Арендт ця міцність речей світу надає їм «відносну незалежність від людей, які їх створили і використовують, їхню «об'єктивність», яка дозволяє їм витримувати, «протистояти» смертності і існувати далі...» (Arendt 1998). Окрім того, homo faber створює умови для політичного життя.

Для Арендт активність, яка стосується того, що «люди, а не Людина, живуть на землі і населяють світ», – це дія (an action). Іншими словами, дія відповідає умові людської багатоманітності. Робота (work) і праця (labor) – це діяльності, які можуть здійснюватися автономно, але дія вимагає існування інших і не може бути реалізована наодинці. За Арендт, людська умова багатоманітності є основою для дії та мовлення (speech).

Арендт стверджує, що це спільне життя у світі означає наявність світу речей між людьми, які мають спільний світ. Отже, світ із його матеріальністю, як стіл або будівля, є простором, що пов'язує нас один з одним. Значення цієї аналогії стає очевидним, коли Арендт продовжує: «Якщо б якась магічна сила раптом змусила стіл, навколо якого зібралось кілька людей, зникнути, то двоє осіб, які сидять один навпроти одного, більше не були б розділені, але також втратили б будь-який матеріальний зв'язок між собою» (Арендт, 1958:53).

Якщо подивитися на «стіл» – матеріальний штучний квадратний, прямокутний або круглий об'єкт – ми бачимо, що він призначає певні ролі кожній людині, яка сидить навколо нього. Зміст дії та мовлення спрямований на того, хто сидить навпроти за столом, але сам стіл виступає посередником у тому, як ти себе презентуєш, здійснюєш свої вчинки і виголошуєш свої слова. Арендт вказує в іншому уривку з «Стану людини», що більшість дій і мовлення стосується цього «між», яке змінюється з кожною групою людей, так що більшість слів і вчинків пов'язані з якоюсь об'єктивною реальністю в світі, окрім того, що вони також є розкриттям діючого і мовного агента» (Арендт, 1958:182).

Медіація матеріальних об'єктів у цьому контексті означає, що самі речі (такі як стіл) формують і змінюють динаміку відносин між людьми, надаючи їм певний контекст і впливаючи на зміст їхніх дій і слів.

Сучасність у Арендт розділена на дві епохи: модерний вік (від середини 16 століття до середини 20 століття) і модерний світ (від середини 20 століття і далі). Така періодизація слугує проекту Арендт, який полягає в тому, щоб розмістити перекалібрування діяльності людства у світі, або буття-людини-у-світі, в певний історичний контекст. Цей поділ характеризується двома важливими процесами або умовами: **відчуженням від світу і відчуженням від Землі (Earth alienation)**.

Модерність у розумінні Арендт, наскільки вона залежить від буття людини у світі, визначається трьома подіями, які описують переплетення **науки, технологій та капіталу**, що є надзвичайно важливими для розуміння її критики:

1. Відкриття Америки та подальше дослідження всієї земної кулі.

2. Реформація, яка, завдяки експропріації церковних і монастирських володінь, започаткувала подвійний процес індивідуальної експропріації та накопичення суспільного багатства.

3. Винахід телескопа, літака та розвиток нової науки загалом, що розглядає природу Землі з точки зору всесвіту (Arendt 1998).

«Відкриття Америки», або колоніальні подорожі, були подією, яка мала і те, і інше продовжував розвиток капіталізму (таким чином посилюючи світове відчуження) і водночас підштовхнули розвиток земного відчуження. Колоніалізм запустив тривалий процес об'єктивації планети, який завершився лише у 20 столітті, на кінець сучасної епохи, коли «людина [повністю заволоділа своїм земним житлом]» і зібрала нескінченні горизонти [...] у глобус, величні обриси якого вона знає, як власні лінії на долоні». Земля почала сприйматись як об'єкт вивчення, що вимагає певного дистанціювання, виокремлення себе з контексту, відчуження (alienation).

Підтвердження Галілеєм геліоцентричної системи Коперника, символізує подвійну зміну уявлення сучасних людей про себе та роль науки у світі. По-перше, цей зсув передвіщав зростання «сумнівів» в адекватності органів чуття для спостереження явищ. Для Арєндт філософська та політична реакція на відкриття відкриття була не «радістю», а «картезіанським сумнівом, завдяки якому виникла сучасна філософія [...]». Емпірично підтвердивши те, що донедавна було «припущеннями» Галілей «взяв у сферу дії прикутої до землі істоти та її прив'язаних до тіла органів чуття те, що, здавалося, буде завжди поза межами її досяжності» (Arendt 1998).

На думку Арєндт, відкриття Галілея ознаменувало також епістемологічний зсув у ролі науки, яка тепер могла відтворювати явища за допомогою інструментів.

У своїх працях Ханна Арєндт виокремила три види активності, які відповідають трьом типам людської діяльності: праця (labor), робота (work) і дія (action). Homo faber – це той, хто створює матеріальні речі і змінює світ, тоді як animal laborans зосереджується на задоволенні базових потреб. За Арєндт, сучасна епоха характеризується домінуванням animal laborans, що призводить до того, що процес виробництва і споживання стає нескінченним циклом, а людина все більше залежить від технологій, які підтримують цей цикл. Це, у свою чергу, посилює відчуження.

У контексті vita activa, якщо люди мислять себе виключно як homo faber, не замислюючись про світ (політику та дію) або життя (працю та природу), вони інструменталізують і те, і інше. Це відбувається тому, що ментальність homo faber є утилітарною, і таким чином вони не можуть розрізнити «корисність і змістовність», що мовно виражається через використання «задля» на протипагу «заради».

Оскільки співвідношення категорій «засоби-цілі» нагадує «ланцюг, де кожна ціль може знову слугувати засобом у якомусь іншому контексті», проблема піднесення homo faber до найвищої точки в активному житті полягає в тому, що утилітарний підхід починає поширюватися на світ і природу, так що «людина» починає вважати себе «мірою всіх речей».

Сутність діяльності homo faber полягає в тому, що вони створюють речі для світу «людей», як би сказала Арєндт. Отже, діяльність homo faber онтологічно обмежена створенням **артефактів** (штучних об'єктів використання). Проте зі зміщенням від homo faber до animal laborans ця межа була розширена, у тому сенсі, що весь світ став товаром. У результаті цього інструментальний ланцюг виробництва перетворився на масове виробництво підсилене автоматизованими технологіями, обмежене виготовлення було

принесене в жертву нескінченному споживанню, а сутність ремесла перетворилася на процес виробництва/споживання. Відбувся перехід від «Буття» до «Процесу». Для Арндт сучасні люди живуть у світі, глибоко сформованому технонаукою, де продукти технонауки, від дрібних гаджетів до автомобілів, телескопів і серверів даних, здаються «такою ж невід'ємною частиною нас самих, як і мушля для равлика».

Таким чином, із тим, як нескінченний процес отримав пріоритет над обмеженим процесом виготовлення, Арндт стверджує, що з *animal laborans* стали домінувати у *vita activa*.

Animal laborans, як окрема ментальність діяльності праці, має в своїй основі ідею «життя». Оскільки для Арндт праця полягає в підтримці життєвих необхідностей, вона є чимось, що ніколи не може закінчитися. Таким чином, праця «буквально стосується споживання – метаболізму, який нам потрібен для підтримання наших біологічних тіл [і життя] та їх неминучого занепаду».

Корисна підказка Арндт наприкінці розділу «Завоювання космосу» в книзі «Між минулим і майбутнім» (*Between Past and Future*) пропонує можливість «нового геоцентризму», світогляду, що, ймовірно, знову буде геоцентричним і антропоморфним, хоча й не в старому розумінні, коли Земля вважалася центром всесвіту, а людина – найвищою істотою. Він буде геоцентричним у тому сенсі, що Земля, а не всесвіт, є центром і домом для смертних людей, і антропоморфним у тому сенсі, що людина враховувала б свою власну фактичну смертність серед основних умов, за яких взагалі можливі її наукові зусилля.

Погляди Ханни Арндт і Карла Ясперса на техніку та відчуження виявляють глибокі філософські роздуми про природу людської діяльності та її взаємозв'язок із технологічним прогресом. Ясперс зосереджувався на загрозах, що технології становлять для автентичності та свободи людини, тоді як Арндт підкреслювала важливість політичного виміру техніки та ризики відчуження, що виникають у процесі формування масової культури та втрати зв'язку з навколишнім світом. Водночас обидва філософи погоджуються, що технологія має потенціал не лише для полегшення людської праці, але і для глибокого впливу на природу людського існування, що може призводити до відчуження та втрати автентичності.

Сучасне технологічне суспільство потребує критичного осмислення своєї природи і цілей, особливо в контексті питань свободи, ідентичності та відповідальності. І Арндт, і Ясперс наголошують на необхідності збереження людської унікальності та можливості дій, які не можуть бути замінені технічними процесами. Тільки через свідоме ставлення до технологій і обережне використання їх у служінні людським цілям можливо уникнути загроз відчуження і забезпечити збереження автентичності людського існування.

Список використаної літератури

1. Арндт, Ханна. Джерела тоталітаризму. Київ: Дух і літера, 2005. 540 с.
2. Arendt, Hannah. *The Human Condition*. University of Chicago Press, 2013.
3. Arendt, Hannah, and Jerome Kohn. *Between Past and Future*. Penguin, 2006.
4. Asmare, Brooh Alemneh. *The Alienation Thesis (A Critical Reflection on Karl Jaspers' Philosophy of Technology)*. *Philosophy of Technology*, 2016.
5. Baş M. *A Reinterpretation of Hannah Arendt as a Philosopher of Technology*: дис. – University of Twente, 2013.
6. Čerkez T. *World Is at Stake: Arendt, the Anthropocene, and "Mankind's Earthly Immortality"*. *HannahArendt.net*, 2021. Т. 11, №. 1.
7. Jaspers, Karl. *Die Geistige Situation der Zeit*. De Gruyter, 1960.

8. Jaspers, Karl. *The Origin and Goal of History*. Westport, Conn.: Routledge, 1976.
9. Karl Jaspers: *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen* (1958). In: Agazzi, E. and Schütz, E. ed. *Handbuch Nachkriegskultur: Literatur, Sachbuch und Film in Deutschland (1945-1962)*. Berlin, Boston: De Gruyter, pp. 455-458.
10. Kitschelt H. *Left-Libertarian Parties: Explaining Innovation in Competitive Party Systems*. *World Politics*. 1988. Vol. 40, Issue 2. P. 194-234.
11. Marx, Karl. *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. 2007.
12. Smith D. *Existentialism and Technology*. *The Bloomsbury Handbook of Existentialism*, 2024, P. 236-251.

MEDIATOR AND SOURCE OF ALIENATION: THE DIALECTIC OF TECHNOLOGY IN THE PHILOSOPHY OF HANNAH ARENDT AND KARL JASPERS

Olena Gruba

*Karlsruhe Institute of Technology (KIT), Philetas
24 Douglas St., Karlsruhe, 76133, Germany*

This article focuses on analyzing the philosophical perspectives of Hannah Arendt and Karl Jaspers regarding the problem of alienation that arises in the context of technological progress. Widely used in existentialism, this term describes the state of a person's isolation from the world, other people, and even oneself. For Arendt and Jaspers, technology is not only a mediator between humans and the world but also a source of alienation, which leads to a certain dialectic of the influence of technology.

Karl Jaspers emphasized that technologies, gradually replacing human activity, lead to a loss of a person's essence and uniqueness. He warned that if technologies continue to dominate the existence–essence continuum, this will destroy the means by which a person defines themselves. Jaspers believed that technologies lead to the homogenization of the social environment, where people are forced to conform to new realities, losing their individuality. This is especially evident in the context of mass culture, where personal freedom and uniqueness are at risk.

Hannah Arendt, on the other hand, emphasized the importance of political action as a fundamental aspect of human existence. In her view, technological progress leads to alienation from the world, resulting in the loss of connection with other people and the surrounding reality. She distinguished between two types of alienation: alienation from the world, which is associated with the loss of political interactions, and alienation from the Earth, which involves the distancing of humans from nature. Arendt believed that the modern era is characterized by the dominance of *animal laborans*—people focused on satisfying basic needs, rather than engaging in political life, which fosters the development of human plurality.

The article examines these approaches to the problem of technology and alienation, highlighting their differences and commonalities, and concludes by emphasizing the importance of critically understanding the role of technology in the modern world. The role of the atomic bomb is also considered, which for Jaspers became a symbol of existential threat, prompting a profound rethinking of the significance of science and technology for humanity. Meanwhile, Hannah Arendt highlights the role of technology in shaping mass culture, which leads to the alienation of people from one another and the world itself, intensifying feelings of isolation and the loss of the meaning of human life.

Key words: alienation, existentialism, technology, technical progress, mass culture, political action, freedom, authenticity, Homo faber, animal laborans, vita activa, alienation from the world, alienation from the Earth.